

Internationell samverkan

TCO:s senaste kongressprogram med internationell samverkan som tema är från 2001. Det inleds med orden:
Facklig verksamhet och fackligt samarbete kan inte göra halt vid nationsgränser. Den fackliga rörelsen var tidigt internationell till sin karaktär och behovet av internationell facklig samverkan har ökat på grund av ekonomins tilltagande internationalisering. Även om demokratins utbredning gjort att möjligheterna till internationell facklig verksamhet ökat så står inte den fackliga rörelsen starkare nu än för tio år sedan. Organisationsgraden minskar i många länder. Marknadsekonomins seger har främjat demokratin men marknadsekonomi har också fått ställning som ett slags överideologi vilket lett till att politisk och facklig verksamhet trängs tillbaka.

Texten är fortfarande relevant. Den internationella verksamheten hör till de områden som dagens TCO prioriterar högst.

Att Sverige är medlem i EU gör att en omfattande facklig intressebevakning måste ske på Brysselnivå. Tack vare ett väl fungerande samarbete mellan LO, TCO och Saco kan de enskilda organisationernas resurser ses som en gemensam resurs i denna bevakning. När det gäller representation i Europasammanhang finns en överenskommelse som innebär att LO har tre sjättedelar av platserna, TCO två sjättedelar och Saco en sjättedel. I en PM om samarbetet från 2010 heter det: ”De gånger våra organisationer inte är överens om ställningstaganden, vilket inte händer särskilt ofta i EU-frågor, får detta hanteras från fall till fall.”

Mellan TCO och LO har det goda samarbetet lång tradition. Sålunda konstaterade Otto Nordenskiöld i skriften *Förhållandet LO-TCO* från 1972 att sam-

arbetet mellan LO och TCO varit ”i stort sett friktionsfritt” och att LO i internationella sammanhang tenderat att ”helt bortse från nationella motsättningar.”

Efter kriget

Avdelningen ”Internationellt samarbete” i TCO:s första verksamhetsberättelse från 1944 har endast en underrubrik ”Finland” och inleds med orden: ”TCO:s samarbete med tjänstemannaorganisationer i andra länder har under året i stort sett måst inskränkas till Finland, då de rådande kommunikationerna i övrigt omöjliggjort ett närmare samarbete.” Den organisation man samarbetade med hette Centralförbundet för Intellectuellt Arbete (CIA) och konstituerades några veckor innan Daco och Gamla TCO slogs ihop. På samma sätt som TCO var Centralförbundet en federation av förbund med anställda inom såväl offentlig som privat sektor. Under annat namn hade organisationen bildats redan 1922. CIA skulle senare bli Tjänstemannaorganisationernas Centralförbund (TOC) vars roll övertagits av Tjänstemannaorganisationen STTK.

Vid konstitueringen representerades både Daco och Gamla TCO passande nog av den finlandfödde Otto Nordenskiöld. I november gästade Nordenskiöld på nytt Centralförbundet i Helsingfors för att delta i ”de intellektuella arbetarnas dag”. Då rådde åter fred, Finland hade tvingats bryta med Tyskland och fått gå med på ett vapenstillestånd med Sovjetunionen som innebar betydande landavträdelser, samt ta på sig ett enormt krigsskadestånd och acceptera en underordning gentemot grannen i öster som inte helt skulle vara avförd från den internationella dagordningen förrän Sovjetunionen fallit och Finland blivit medlem av EU. Beroendet av Moskva begränsade även de finska fackens möjligheter att delta i internationellt samarbete.

När andra världskriget närmade sig slutet representerade Internationella arbetsorganisationen (ILO) ett framtidshopp på samma sätt som när detta trepartsorgan bildats efter första världskriget. Ingen ifrågasatte att ILO var det viktigaste internationella organet. Redan till den första efterkrigskonferensen, som ägde rum under tre veckor i Paris hösten 1945, hade närmare 500 delegater från medlemsstaternas regeringar, arbetsgivare och arbetstagare anmält sig. Från Sverige deltog på regeringsidan bland andra ”rektor” Alva Myrdal, som sedan länge var en etablerad socialpolitisk debattör, från LO deltog dess andre ordförande Gunnar Andersson, från SAF direktören Fritiof Söderbäck och från TCO Valter Åman. Enligt ILO:s principer skulle arbetsmarknadens parter representeras av var sin organisation. Att Åman kunde delta berodde på att LO accepterade att ta med en TCO-representant som ”rådgivare” eller ”expert”. Naturligtvis dominerade frågor kring återuppbyggnadsarbete. Även vid nästa

session, som ägde rum i Kanada, och den därpå följande i Genève deltog Åman, däremot var TCO ej representerad i San Fransisco 1948.

Åman bidrog till att specifika tjänstemannafrågor uppmärksammades inom ILO genom att en särskild rådgivande kommitté för tjänstemän och utövare av fria yrken inrättades 1947. En tidig fråga för denna kommitté gällde ”musikers och artisters rätt ifråga om radioutsändning, television och mekanisk ljudåtergivning”. ILO-arbetet har bidragit till att berörda yrkesgrupper fått ersättning, bland annat när deras arbete sänds i radio.

För och emot Fria fackföreningsinternationalen (FFI)

När ILO sammanträdde i Genève i juni 1949 var en stark TCO-delegation på plats, men inte i första hand för att delta i arbetskonferensen. Anledningen var att de västorienterade demokratiska facken upplevde att de Moskvastyrda kommunistiska organisationerna hade ambitionen att helt ta över den fackliga världsfederationen. Därför organiserade de så kallade ”Marshall-länderna och vissa övriga nationer”, som det står i TCO:s verksamhetsberättelse för det året, en parallell konferens med syfte att skapa en ny världsfederation. Vilken roll de svenska delegaterna spelade har inte närmare undersökts.

Resultatet av konferensen blev att en interimsstyrelse bildades som sände ut inbjudan till bland andra TCO att delta i en konstituerande kongress i London i november 1949 för det som skulle bli Fria fackföreningsinternationalen (FFI). När denna inbjudan diskuterades i TCO:s representantskap argumenterade de som deltagit i sommarmötet av naturliga skäl för. Att man inom TCO fäste stor betydelse vid ILO-arbetet framgår av att det första argument som man lyfte fram för att bli medlem var att man på så sätt skulle få ökat inflytande i ILO, ty det var i en facklig världsfederation arbetstagar synpunkterna gentemot ILO samordnades.

Diskussionerna i TCO:s representantskap finns bevarade i en oredigerad utskrift. Denna redovisar uttryckssätt och polemik som ger bilden av en tämligen hetsig debatt, som dock tonats ned i det senare protokollet. När Valter Åman föredrog ärendet underströk han att det var första gången som man ”öppnat möjligheten för en sådan organisation som TCO att bli med” och skulle man vara med borde man finnas på plats från början då organisationens stadgar skulle antas. Styrelsen hade försökt få besked från tyskar och schweizare om hur de skulle ställa sig. Det finska centralförbundet hade man inte skrivit till, eftersom det ju handlade om att bilda en organisation som ”mer eller mindre står i frontställning till den av ryssarna behärskade”.

SALF:s ordförande Ernst Ahlberg kände motvilja mot att ge sig i lag med ”arbetarnas nya international ...” för ... ”om vi driver samarbetet mellan

tjänstemanna- och arbetarorganisationerna för långt nationellt och internationellt, lär det vara svårt att i det långa loppet hävda den förmånsställning och mer gynnade position, som tjänstemännen anser sig ha rätt till, och som organisationerna anser sig böra bevaka.” En ny tjänstemannaorganisation på internationell nivå vore han däremot beredd att betala höga medlemsavgifter till.

Att avstå från detta tillfälle för att satsa på en internationell tjänstemannarörelse någon gång i framtiden såg Åman som helt orealistisk. ”Det tycks vara så, att Sverige och Finland är de enda länder i hela världen, som har centrala tjänstemannarörelser, och därför är förutsättningarna att få ett internationellt samarbete på basis av dessa organisationer för närvarande mycket små”, ironiserade Åman och underströk att ”ett mycket gott samarbete med Landsorganisationen i vårt land, har stärkt vår ställning och inte motsatsen.”

För Adamsson var ett viktigt argument att LO-organisationerna i Danmark och Norge skulle ha svårt att även fortsättningsvis motsätta sig att centralorganisationer för tjänstemän bildades om TCO kom med på lika fot som svenska LO i det internationella samarbetet. Därför skulle ett TCO-medlemskap leda till förstärkt nordiskt samarbete. På liknande sätt skulle det uppstå möjligheter för SIF, SALF och HTF samt Bank- och Försäkringstjänstemannaförbunden att komma med i yrkesinternationalen för privatanställda, med den franska förkortningen FIET, där handelsarbetarförbunden i de nordiska länderna ansåg sig representera även tjänstemän.

För sjuksköterskorna, representerade av Gerda Höjer, var det däremot ett problem att de redan var aktiva i det internationella sjuksköterskeförbundet där åtminstone den amerikanska systerorganisationen var mån om att räknas till ”professionals”, och då var det inte bra att associeras till en organisation dominerad av arbetare. Lärarnas talesman, Folke Kyling, hade liknande problem, men i det fallet komplicerades situationen av att deras international var knuten till den gamla världsorganisationen. Båda ville därför hålla anslutningsfrågan öppen för att noga diskutera igenom den i sina förbund och med sina samverkanspartners. Emellertid var båda organisationerna mycket positiva till internationellt samarbete. Åman underströk att TCO inte lade sig i vilka yrkesinternationaler förbunden var anslutna till.

När styrelsen senare, enligt bemyndigande av representantskapet, beslutade att ansluta TCO till FFI var det ingen som reserverade sig. Dock har det noterats i protokollet att beslutet fattades efter diskussion. Enligt förslaget till stadgar kunde TCO representeras med fyra delegater vid FFI:s kongress och LO med sex. Detta måste ha uppfattats som ett stort steg framåt på vägen mot likställighet med LO. Vid den konstituerande kongressen i London företrädde TCO av sin högsta ledning: ordföranden Harald Adamsson, förste vice ordföranden

Filip Anger (SKTF), andre vice ordföranden Folke Kyling (Sveriges Folkskolläraryr-förbund) samt direktören Valter Åman. I memoareerna noterar Åman att Kyling vid denna tid var vice ordförande i Högerpartiet med kommentaren: ”Det var säkert första gången som en ledare för ett konservativt parti varit med om att grunda en facklig international!”

FFI skulle komma att hålla sin tredje världskonferens i Stockholm 1953 med LO och TCO som arrangörer. Arne Geijer skulle bli FFI:s ordförande 1957 och inneha posten till 1965. FFI:s verksamhet handlade redan från början mycket om att arbeta för en demokratisk utveckling av fackföreningsrörelsen i länder i Afrika, i Asien och Latinamerika som nu på löpande band frigjorde sig från kolonialt förtryck. På motsvarande sätt försökte den kommunistiska världen vinna inflytande i dessa länder.

Breddade kontakter

TCO hade tidigt kunnat medverka till att förbunden för privatanställda fick kontakter med FIET. I verksamhetsberättelsen för 1945 noteras att ett möte ägt rum i Stockholm med generalsekretären för Internationaler Bund der Privatangestellten, som FIET hette på tyska. Nästa år noteras att en del TCO-förbund övervägde anslutning. I sammanhanget nämns att föreståndaren för tjänstemännens statistikbyrå, doktor Fritz Croner, under 1945 uppehållit förbindelser med tjänstemannaorganisationer i olika länder. Vid ett FIET-möte i London deltog Croner också i TCO-delegationen.

I memoareerna *Ett liv i vår tid* lyfter Croner fram sina insatser för att skapa kontakter mellan TCO och tjänstemannaorganisationer i Schweiz, Österrike och Tyskland. Croner var en socialdemokratisk sociolog som varit verksam inom tyska tjänstemannaorganisationer och 1934 flytt till Sverige. Där sökte han främst uppdrag inom HTF och SIF, samtidigt som han arbetade på sin svenska doktorsavhandling *Tjänstemannakåren i det moderna sambället* (1951). Han har också gjort sig ett namn i den vetenskapliga världen genom sin ”funktionsteori”, att tjänstemannaarbete kan klassificeras i fyra funktioner: arbetsledande, konstruerande och analyserande, förvaltande och merkantil.

Troligen låg Croner bakom att Harald Adamsson inbjöds att representera TCO vid DAG:s kongress i Hamburg 1948. Det var då en organisation som ännu endast kunde verka i den brittiska ockupationszonen. Ett DAG som omfattade hela Västtyskland bildades först året därpå, då den nya statens grundlag antogs. Deutsche Angestellten Gewerkschaft blev den tjänstemannaorganisation utanför Norden som TCO skulle komma att upprätthålla mest regelbundna kontakter med under det närmaste årtiondet.

I vilken utsträckning TCO:s anslutning till FFI påverkade den nordiska utvecklingen är inte lätt att säga. Dock kan konstateras att det i Norge i december 1951 bildades en Funksjonærernas Sentralorganisasjon (FSO) och att Fællesrådet for Danske Tjenestemands- og Funksjonærorganisationer (FTF) året därpå konstituerades i Köpenhamn. Då hade förutsättningar skapats för ett nordiskt tjänstemannasamarbete. På TCO:s initiativ samlades de fyra nordiska organisationerna den 12–13 september 1953 på TCO-skolan Bergendal till en första nordisk tjänstemannakonferens med ett trettiotal deltagare, en följande ägde rum året därpå med norrmännen som värdar, varefter det var finnarnas och danskarnas tur. Men efter det att man gått laget runt och 1957 åter träffades på Bergendal blev det följande år enbart en sekretariatsträff, dock åter ett traditionellt möte 1959. Dessa möten hade en informell karaktär med informationsutbyte som huvudsyfte och utan stora beslut.

Mellan de nordiska länderna inleddes 1952 ett institutionaliserat samarbete inom ramen för Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet, dock kunde Finland inte inträda förrän 1955. Mest pådrivande hade den danske statsministern Hans Hedtoft varit; symboliskt nog avled han under ett möte med Nordiska rådet i Stockholm. Ett konkret resultat av samarbetet uppnåddes redan 1954 i form av en gemensam nordisk arbetsmarknad. Den gemensamma nordiska arbetsmarknaden var ett av diskussionsämnena vid det första tjänstemannamötet. För arbetarrörelsen i Norden fanns sedan länge ett nordiskt samarbete inom ramen för SAMAK, som inkluderade ländernas landsorganisationer och socialdemokratiska partier.

USA-dominans

Bildandet av FFI var en händelse i en till synes obönhörlig utveckling. Motsättningarna mellan Sovjetunionen och USA hade successivt skärpts från krigets slutskede och redan 1947 började man tala om ett kallt krig som när som helst kunde gå över i ett nytt storkrig. I Öst- och Mellaneuropa stärkte Sovjetunionen sin ställning och i länder som Grekland, Italien och Frankrike fanns starka, ofta mycket Moskvatrogna, kommunistpartier. Vid Pragkuppen i februari 1948 tog kommunisterna makten i Tjeckoslovakien och samtidigt ökade trycket på Finland genom den så kallade Vänskaps- och biståndspakten. I det ockuperade Tyskland skärptes motsättningarna. Västmakterna ställde sig 1948 bakom bildandet av ett självständigt Västtyskland vilket ledde till att Sovjetunionen året därpå skapade ett Östtyskland. USA knöt Västtyskland och övriga Västeuropa starkare till sig genom ett omfattande återuppbyggnadsprogram, Marshallplanen, som administrerades av en organisation kallad OEEC (Organisation for European Economic Co-operation). En princip i samarbetet inom OEEC var att

de stater som deltog måste vara ense med varandra för att få stöd och syftet var inte bara att stimulera ekonomisk utveckling utan också en europeisk integration på demokratisk bas.

När general George C Marshall vid en stor konferens för fackföreningsfolk i Paris i oktober 1948 redogjorde för den amerikanska plan som bar hans namn hade TCO inbjudits att sända en deltagare och Valter Åman fanns på plats. Då hade en facklig rådgivande kommitté, Trade Union Advisory Committee, TUAC, till OEEC redan etablerats. När Harald Adamsson åkte till Rom våren 1950 blev det TCO:s första deltagande i en TUAC-konferens.

I boken *Den fackliga Europavägen* lyfter historikern Klaus Misgeld fram hur den europeiska fackföreningsrörelsen för USA blev en allt viktigare "front" i det kalla kriget. Det var USA-facken som 1949 drev fram bildandet av FFI, de sökte styra den "Europaregional" av FFI som bildades och de dominerade i TUAC.

Europaregionalen för europeiska medlemsorganisationer inom FFI tillkom 1950, vilket låg i USA:s intresse eftersom det stärkte fronten mot öst. Att den bildades var också positivt för de européer som ville fortsätta på den väg som 1951 anträdades genom sexstatssamarbetet mellan Frankrike, Italien, Västtyskland och Beneluxländerna och bildandet av Kol- och stålunionen. De nordiska facken blev däremot oengagerade medlemmar som ofta klagade över att politiska frågor dominerade över de fackliga i Europaregionalen. TCO var dock som regel representerad vid organisationens möten.

Den mer eller mindre reservationslöst positiva hållningen till USA i Norden hos alla utom kommunister understöddes av att Danmark, Norge och Island blev medlemmar i försvarsalliansen Nato, som bildades 1949. Sverige valde med hänvisning till sin traditionella neutralitet att stå utanför medan Finland inte hade något val.

European Productivity Agency

Omkring 40 procent av OEEC:s budget gick till verksamhet som styrdes av European Productivity Agency (EPA), en aktör som var verksam 1952 till 1961 och var nära kopplad till TUAC. Sistnämnda år markerar ett brott vad gäller USA:s dominerande inflytande i Europa. OEEC ombildades då till OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development), därefter benämnd de västliga industriländernas samarbetsorganisation.

EPA hade åren 1956 till 1961 en egen rubrik i TCO:s verksamhetsberättelser. Denna numera bortglömda organisation har nyligen blivit föremål för en djupgående studie av dansken Bent Boel. EPA arbetade med amerikanisering i vid mening och var särskilt inriktad på tre områden: produktivitetsutveckling genom överförande av modern amerikansk teknik till Europa, europeisk inte-

gration, samarbete mellan fackföreningar och arbetsgivare. Ett huvudsyfte med "moderniseringen" av Europa var dock att vaccinera den gamla världen mot kommunismen.

TCO:s samarbete med EPA började Ungernrevoltens år 1956, ett försök till nationell frigörelse som med stor blodsutgjutelse kvästes av Sovjetunionen med visst bistånd av dess övriga "satellitstater". Tidigare inviter från EPA hade avvisats, men från hösten detta år välkomnade TCO ett nära samarbete. Valter Åmans rapporter om sammanträffanden med EPA-direktörer i de torra styrelseprotokollen från november 1956 ger närmast intryck av en entusiastisk TCO-direktör. Den 5 november rapporterades att en EPA-konferens skulle hållas med förbundsrepresentanter och att SIF:s förbundsdirektör följande dag skulle avresa till USA. Protokollen redovisade samtidigt ett kraftigt inflöde av insamlade pengar till Ungernhjälpen som skulle förmedlas till landet av FFI. Det formella organet för samarbetet var en institution, "Produktivitetensnämnden" kallad, med adress på Linnégatan. Arne Nilstein blev TCO:s representant tillsammans med representanter för andra arbetsmarknadsorganisationer.

Frågan hur löntagarna skulle få del av den kraftiga produktivitetensutveckling som följde av automation och rationaliseringar var högaktuell vid denna tid; senare talade man om "datorisering". Exempelvis hade den unge ombudsmannen Ingvar Seregard en stor artikel i TCO-tidningen om kontorsautomationen hösten 1956 med budskapet att tjänstemännen måste få förhandla om hur förändringarna skulle genomföras. Erik Södersten, en svensk anställd vid amerikanska ambassadens informationstjänst, skrev fram till 1966 åtminstone sex artiklar om automation i TCO-tidningen. Men den fackliga hållningen i Sverige skilde sig tack vare LO-ekonomerna Gösta Rehn och Rudolf Meidner från andra länder. Det var allmänt accepterat att rationaliseringar, balanserade av starka fackliga organisationer med hjälp av en aktiv arbetsmarknadspolitik, kunde leda till ökat välstånd för alla. I sammanhanget är värt att notera att Gösta Rehn 1962 blev chef för OECD:s avdelning för arbetsmarknads- och sociala frågor i Paris.

Samarbetet med EPA ledde till många europeiska studieresor med teman som automation, produktivitet, kvinnors arbetsförhållanden, patentfrågor och liknande och till att alltfler europeiska och amerikanska fackliga organisationer kom på besök. Ibland gick också resorna till USA. Exempelvis fick Norden skiöld våren 1959 styrelsens tillstånd att utan löneavdrag göra en amerikansk studieresa som varade i två månader. Även för aktiviteter på hemmaplan gick det att få bidrag från EPA, till exempel för seminarier på Bergendal om kontorsautomation och facklig information. Det sista seminariet i samarbete med EPA hölls på Hotell Saltsjöbaden i december 1961 och gällde talande nog atom-

skyddsfrågor. Några månader tidigare hade FN:s generalsekreterare Dag Hammarskjöld omkommit i Afrika på väg till ett krismöte i det nyligen självständiga Kongo. Spänningarna mellan öst och väst ökade. Inom ett år skulle den så kallade Kubakrisen leda till ett mycket konkret hot om ett tredje världskrig.

Europeisk integration

När Kol- och stålunionens länder 1955 enade sig om att sträva mot en västeuropeisk union med gemensamma institutioner var det i enlighet med strävandena hos de ledande inom den fackliga Europaregionalen, men det ledde till att sprickan gentemot de nordiska och brittiska facken djupnade, och bättre blev den inte när de sex i Rom 1957 faktiskt undertecknade det fördrag som så småningom skulle leda till Europeiska unionen. Nu handlade det först och främst om att skapa en gemensam marknad; samarbetet gick under namnet European Economic Community (EEC) och planen var att inom tolv år åstadkomma fri rörlighet för människor, varor, tjänster och kapital. I Norden ville man nöja sig med ett frihandelsområde och såg gärna att det omfattade hela OEEC. Snart skulle man börja tala om ideologiskt mer övertygade ”federalister” på den europeiska kontinenten och pragmatiska ”funktionalister” i Norden och på de brittiska öarna, som inte hade någon särskild känsla för den gamla Europatanken. Dock kan konstateras att Valter Åman på särskild inbjudan hade deltagit i en ”social” konferens anordnad av Europarörelsen i Rom sommaren 1950.

I slutet av april 1959 anordnades i samarbete med EPA ett seminarium i Kungälv betitlat ”De skandinaviska löntagarna och europeisk ekonomisk integration” med deltagande av de nordiska tjänstemannaorganisationerna, utom den finländska, och med inledning av den danske ekonomiministern som höll öppet för en anslutning till EEC. Det förefaller ha varit en pendang till en SAMAK-konferens en månad tidigare. Bakgrunden var sex-staternas samarbete på Romfördragets grund och de kontakter om ett ”yttre frihandelsområde” som tagits mellan de stater som stod utanför. Samtidigt diskuterades en nordisk tullunion. För Arne Nilstein, som deltog och har skrivit en utförlig rapport från seminariet, var frihandeln avgörande; han trodde inte på någon nordisk tullunion och menade att de ”yttre sju”, som det nu var fråga om, skulle ha större möjligheter att motverka befarad protektionism från de ”inre sex” än de nordiska länderna. Han menade också att historieundervisningen i skolorna måste moderniseras: ”Om skolan kan ge aktuellare internationella utblickar, kan det undvikas, att vi i våra värderingar ser allt med den egna nationen som centrum.”

De sju staterna Danmark, Norge, Portugal (då fortfarande en diktatur), Schweiz, Storbritannien, Sverige och Österrike var redan vid ett möte i Salt-sjöbaden i juni mogna att komma överens om att bilda European Free Trade

Area (EFTA) som trädde i funktion 1960. Efter mönster av EEC:s ekonomiska och sociala kommitté inrättades en rådgivande kommitté till EFTA där Sverige fick fyra platser. Till det första sammanträdet sände LO, TCO, SAF och Industrieförbundet sina toppar. TCO deltog träget i EFTA-kommitténs båda årliga sammanträden och representerades av Nordenskiöld och utredningschefen – först Nilstein och senare Edgren.

Sverige stängde vägen till EEC i slutet av augusti 1961, två veckor efter det att Berlinmuren hade börjat byggas. Efter många diskussioner, inte minst mellan regeringen och ett LO med en ordförande som var starkt emot, gav statsminister Erlander besked. Det skedde i ett tal vid Metalls kongress: EEC var ”inte bara en ekonomisk sammanslutning utan en sammanslutning med politiska ambitioner ... och ”en försvarsorganisation mot kommunismen”. Därför lade den svenska neutraliteten hinder i vägen för en anslutning. Det talades om EEC som en rikemansklubb av gamla kolonialländer. Vår solidaritet sträckte sig längre än till Europa, underströk Erlander. Geijer ville inte bli bunden av reglerna i Romfördraget och ”till länder i Västeuropa med borgerliga diktaturer”. Med ATP-reformen i hamn skulle Sverige fortsätta att visa en progressiv väg framåt, så var stämningarna bland ledande socialdemokrater.

Medan det ännu hölls öppet att förhandlingar om medlemskap i EEC skulle komma till stånd inrättade regeringen en rådgivande nämnd för integrationsfrågor i vilken Otto Nordenskiöld tog säte. Men frågan hade ingen plats vid TCO:s kongress i maj 1961. Efter Erlanders tal hade TCO-tidningen en ledare som refererade vad olika partiledare sagt om medlemskap, men slog fast att TCO inte hade någon ”anledning att ta ställning i denna stridsfråga”. Dock slogs fast att det skulle vara mycket allvarligt om Sverige hamnade utanför det handelspolitiska samarbetet.

Emellertid var EFTA en nödlösning för tvehågsna. Regeringarna i Storbritannien, Irland, Danmark och Norge eftersträvade medlemskap i EEC, men Frankrikes president Charles de Gaulle hade inget förtroende för engelsmännens europeiska sinnelag utan lade två gånger in sitt veto. Först efter de Gaulles avgång 1969 kunde den europeiska integrationen fortsätta. Storbritannien, Irland och Danmark blev medlemmar 1973, men i Norge sade folket nej.

I den svenska regeringen var stämningarna för EEC nu öppnare än tio år tidigare. Men samtidigt hade problem tillstött i form av nya ”federalistiska” planer på både valutaunion och försvarsunion. Till de mer Europavänliga hörde Kjell-Olof Feldt. Efter det att den regering han var medlem av, i mars 1971 åter stängt dörren för en ansökan om anslutning, var han i egenskap av handelsminister angelägen om att påminna om att det mål för den svenska EEC-politiken som formulerats i början av 60-talet fortfarande gällde, nämligen att uppnå

nära, omfattande och varaktiga förbindelser med EEC under hänsynstagande till neutralitetspolitiken. Handelsdepartementet utgav därför en skrift *Sverige och EEC*, där bland andra TCO:s nye utredningschef Olof Sundström medverkade tillsammans med kollegan på Metallindustriarbetareförbundet, Allan Larsson. Sundström försökte analysera konsekvenserna av ett medlemskap med avseende på de fackliga kärnområdena socialpolitik och arbetsmarknad. Hans slutsats var att de sociala systemen inte skulle påverkas och att effekterna för den svenska arbetsmarknaden var mycket svåra att bedöma.

Sundströms analys speglar TCO:s oengagerade hållning till EEC-frågan. Det är intressant att konstatera att även till exempel unga liberaler var oengagerade i det Europaperspektiv som EEC erbjöd. I Liberala Studentförbundets skrift *Europa en säkerhetsrisk?* från 1968 är det i stället en global jämlikhetspolitik som efterfrågas tillsammans med en politik som leder till minskande spänningar i Europa mellan stormaktsblocken. Avspänning var också på väg. Den västtyske förbundskanslern Willy Brandts berömda knäfall i december 1970 vid Warszawas monument över nazimördade judar var en signal som fick genomslag. Att TCO:s styrelse 1972 för första gången tackade ja till en inbjudan från det sovjetiska facket ska ses i denna belysning.

Internationellt bistånd

Det fackliga fokuset var sedan länge inriktat på "u-länderna", som termen då löd. LO-ordföranden Arne Geijer hade som FFI:s ordförande sedan 1957 erfarit att kommunisterna försökte nästla sig in överallt. Detta anförde han 1960 i den socialdemokratiska riksdagsgruppen som ett kraftfullt argument för svenskt bistånd. TCO startade redan 1959 en insamlingskampanj, "TCO hjälper", för att ge FFI ökade resurser för demokratiskt fackligt uppbyggnads- och skolningsarbete. Den gav ett mycket positivt resultat och har följts av många fler. Året innan insamlingen startade blev det offentligt att studiesekreteraren vid TBV, Sven Fockstedt, just hemkommen från en studieresa till USA, anförtröts att bygga upp en FFI-skola i Kampala i Uganda som skulle rekrytera fackliga aktivister från 20 länder. 1961 deltog Otto Nordenskiöld i invigningen av skolan och året därpå sändes ekonomen Gösta Edgren till Kampala på två år för att bygga upp en utredningsenhet. Hemkommen och nu anställd på TCO kunde Sven Fockstedt i det nybildade Afrikainstitutets skriftserie berätta om hur Sovjetblocket engagerat sig för Afrika. Till exempel kunde en skola i östtyska Leipzig ta emot 300 elever under åtta månader. Vid TCO-kongressen 1964 bestämdes att en krona av de tolv, som förbunden betalade till TCO, skulle gå till internationellt fackligt samarbete, främst via FFI.

Genom LO-TCO Biståndsnämnd bidrar TCO och dess förbund till att bygga upp fria och demokratiska organisationer globalt. Här pågår facklig utbildning för lärare i Nairobi i Kenya.

I avkolonialiseringens tecken hamnade u-landsfrågorna högt på den politiska dagordningen inte bara i Sverige utan i stora delar av i-världen. Som ett alliansfritt land utan kolonial historia tillvann sig Sverige stort förtroende. Regeringen hade redan våren 1961 skapat en speciell beredning för biståndsfrågor med statsministern som ordförande och organisationerna var väl företrädde, från TCO skulle Sven Fockstedt ingå. ILO rekommenderade 1961 att staterna skulle sätta upp ett biståndsmål på en procent av BNP. Genom en snabbtredning ledd av Olof Palme skapades den myndighet som senare blev Sida. Till en av chefsposterna rekryterade Palme Per-Erik Rönquist från TCO och i styrelsen fick TCO en plats som Sven Fockstedt skulle inneha till sin pensionering 1983. Från 1972 fick TCO liksom andra löntagarorganisationer jämte studieförbunden genom Sida generella statsbidrag för u-landsinformation.

NFS och EFS bildas

Efter det att Europaregionalens generalsekreterare oväntat avlidit 1966 ombildade EEC-ländernas FFI-anslutna centralorganisationer regionalen till en fristående organisation med främsta uppgift att arbeta mot EEC:s institutioner. EFTA-ländernas fack hade ett litet kontor med likartade uppgifter gentemot

EFTA:s sekretariat i Bryssel och även gentemot TUAC. De båda gick 1972/73 samman och bildade EFS (Europeiska fackliga samorganisationen) som öppnade för att även ta emot icke FFI-an slutna (kommunistiska och kristna) organisationer. På vägen mot denna händelse, som naturligtvis inte uppskattades av FFI:s ledning, var TCO starkt engagerad, i första hand genom sin nye ordförande Lennart Bodström. Dock förefaller norska LO ha varit mest pådrivande; Norge skulle ju nu bli EEC-land. (Den norska omröstningen i slutet av september 1972 gav nej, medan den i Danmark en vecka senare gav ett ja.)

Tre möten ägde rum under 1971 som skulle bli viktiga steg på vägen. Först ett informellt i Frankfurt am Main i juni med FFI-an slutna europeiska organisationer, sedan en nordisk tjänstemannakonferens i Stockholm i mitten på september och så ett nytt möte i Oslo i november. I Oslo antogs ett gemensamt nordiskt förslag till målsättningar och struktur för den nya organisationen, där det mest revolutionerande var öppenheten för att ta emot icke FFI-an slutna. Under 1972 deltog Lennart Bodström i en serie möten med fackliga ledare i Europa som kulminerade med att TCO-styrelsens presidium jämte Sven Fockstedt deltog vid en stor konferens i Luxemburg, där huvudsaklig enighet om en ny europeisk samorganisation uppnåddes. Den konstituerande kongressen hölls sedan i Bryssel i februari 1973.

Samtidigt diskuterades behovet av förstärkt fackligt samarbete i Norden. Nordens Fackliga Samorganisation (NFS) bildades vid en konferens i Oslo i mars 1972 och konstituerades i juni i Köpenhamn med Lennart Bodström som vice ordförande. Grundarna var LO-organisationerna i Danmark, Finland, Norge och Sverige samt svenska TCO och finska TOC. FTF var på väg att accepteras av danska LO medan norska LO fortfarande ansåg sig representera samtliga löntagare. Yrkesorganisationenes Sentralforbund (YS) tillkom först 1977 och accepterades inte förrän 2002 av norska LO. Sekretariatet för NFS förlades till Stockholm med en dansk LO-man som första chef. Detta innebar att arbetarrörelsens nordiska samarbetsorganisation SAMAK inte längre hade monopol på nordiskt löntagarsamarbete. Därmed minskade också behovet av ett särskilt tjänstemannasamarbete.

I TCO:s verksamhetsberättelse för 1972 noterades att TOC i oktober hade ordnat en tjänstemannakonferens. Till denna uppgift har följande kommentar fogats: ”Det var underförstått att samarbetet tjänstemannaorganisationerna emellan för framtiden skulle komma att äga rum inom ramen för Nordens fackliga samorganisation, den nya fackliga europaorganisation som är under bildande samt FFI.” Tydligare kunde det inte sägas att TCO nu försökte nå resultat genom samverkan med LO, åtminstone i internationella sammanhang,

samtidigt som självbilden innebar att TCO var något helt annat än ett svenskt bihang till LO.

Med en allt starkare tjänstemannarörelse i Norden har samarbetsbehoven återuppstått, vilket lett till att de årliga sammankomsterna återetablerats.

Bodströms roll

TCO blev en engagerad medlem av EFS. Lennart Bodström hörde till dem som var angelägna att stärka organisationen genom att öppna dörren för kommunistiska och andra fack som inte släppts in i FFI. En sådan politik krävde säkerligen större självövertvinnelse från LO och andra socialdemokratiska fack som ständigt sett sig tvungna att bekämpa kommunister. Men det bidrog säkerligen till Bodströms anseende i EFS. I sin bok om LO och det internationella samarbetet fram till 1991 skriver Klaus Misgeld: ”TCO skulle visa sig vara en synnerligen aktiv europaorganisation och hade ofta en tydligare europafacklig profil än LO, inte minst under Lennart Bodströms tid som ordförande.” Han erinrar också om att Bodström i slutet av 1970-talet var på väg att bli EFS:s ordförande men tackade nej för att prioritera sin egen organisation där SALF just anmält sin avsikt att utträda ur TCO. Bodström åtog sig dock det mindre betungande uppdraget att vara ordförande i TUAC och kunde på så sätt hålla en naturlig kontakt med den amerikanska fackföreningsrörelsen.

Lennart Bodströms internationella engagemang var av naturliga skäl inte känt för den tidningsläsande svenska allmänheten. Därför var det för de flesta fullständigt obegripligt att Olof Palme ville ha honom som utrikesminister 1982. Men Palme visste naturligtvis mer och motiverade: ”Valet av utrikesminister markerar den ökade vikt vi lägger vid samarbetet i Europa.” Dessutom ansåg han att det behövdes en person som Bodström på posten ”en person med fasta principer, goda nerver och som kan stå pall i blåsväder.”

En del av allt fler politikområden

Under 1970- och 80-talen skedde en utveckling i TCO:s arbete som innebar att internationellt samarbete blev en naturlig del i allt fler politikområden. För ekonomerna gav företagens internationalisering anledning att engagera sig i frågan om fackligt inflytande i multinationella företag. Exempelvis presenterades 1973 ”konturer till ett fackligt handlingsprogram” som innefattade åtgärder från förbunds-nivån till FFI-nivån. Multinationella företag blev också ett viktigt arbetsområde för TUAC. Inom TUAC:s arbetsgrupp utbildningsfrågor skulle TCO i än högre grad engagera sig, i första hand genom Lennart Larsson. Den vägen gavs möjligheter att påverka OECD:s utbildningspolitik och bidra till en effektiv växelverkan mellan OECD-plattformen och aktuella utbildningsreformer i Sverige.

NFS:s ”naturliga” roll, att samordna fackliga ståndpunkter gentemot Nordiska rådet, utvecklades snart, i den mån medlemsorganisationerna önskade det, till en samordningsfunktion för arbetet i EFS. Samtidigt kunde vid behov initiativ tas i NFS för att ”spela in” frågor gentemot EFS eller för att på hemmaplan kunna hänvisa till en nordisk facklig ståndpunkt. NFS blev för TCO som politiskt obunden en viktigare kanal än för de organisationer som var vana att gå via SAMAK. Men i EFS var det ofta trögt. TCO och andra EFTA-fack fick ständigt påminna om att EFS skapats med sikte på att både påverka det som nu kallades EG och EFTA; efter Danmarks och Storbritanniens inträde i EG från 1973 omfattade EFTA Norge, Finland, Island, Portugal, Spanien, Schweiz, Sverige och Österrike. Med diktaturernas fall i Portugal och Spanien och dessa båda länders inträde i EG 1986 krympte skaran ytterligare.

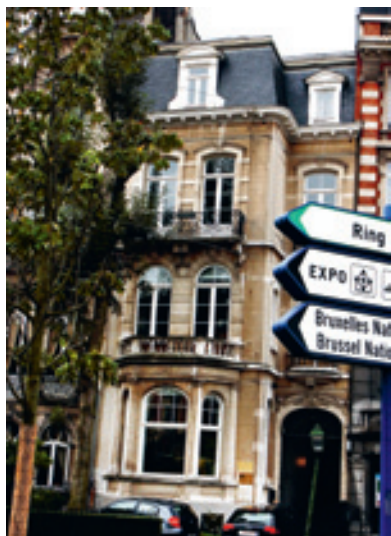
På väg mot EU

Romfördragets målsättning om att inom tolv år skapa en fungerande inre marknad hade drabbats av flera bakslag på grund av att medlemsländerna prioriterat egna mera kortsiktiga intressen. Det hade bidragit till att arbetslösheten inom EG ökat från sju till 15 miljoner under fyra år i början av 1980-talet. När Jacques Delors tillträdde som kommissionspresident fanns en verklig motivation för att försöka få fart på beslutsprocessen i syfte att uppnå fri rörlighet för människor, varor, tjänster och kapital och därmed skapa dynamik i ekonomin. Och för att underlätta att nå fram till beslut kom de då ännu blott nio medlemsländerna överens om att ändra beslutsordningen så att det inte skulle behövas fullständig enighet när det gällde frågor om att inre marknaden.

Under 1989, efter Spaniens och Portugals inträde, öppnades för EFTA-länderna på Delors initiativ en möjlighet att ansluta sig till den inre marknaden utan att ta steget till fullt medlemskap. Därigenom blev det för EFS-facken ett gemensamt intresse att balansera marknadskrafterna och stärka ”den sociala dimensionen” på den inre marknaden. Med detta samlingsbegrepp avsågs lagstiftning, avtal och andra regler på EG-nivå som kunde behövas för att stärka välfärden. För att så effektivt som möjligt hålla sig underrättad och kunna påverka beslutsprocesserna i Bryssel inrättade TCO tillsammans med LO ett kontor i Bryssel som öppnades hösten 1989.

Vid TCO:s kongress i juni 1989 antogs ett program för perioden 1990–93 som i fråga om EG innehöll följande: ”Enligt en bred majoritet i Riksdagen bör inte svenskt medlemskap i EG vara ett mål för de diskussioner som för närvarande förs med EG. TCO delar denna uppfattning.”

Fortfarande var den svenska neutraliteten huvudargumentet för att stå utanför. Då kunde varken TCO:s kongress eller Sveriges riksdag veta att Berlinmuren

På Avenue de Tervueren 15 i Bryssel ligger det fackliga kontoret som TCO har tillsammans med LO och Saco.

skulle falla inom mindre än ett halvår, att Estland, Lettland och Litauen skulle förklara sig självständiga, att Tyskland skulle vara återförenat innan 1990 gått till ända och Sovjetunionen skulle upphöra att existera inom ytterligare ett år. Sommaren 1991 var regeringen Ingvar Carlsson beredd att ansöka om svenskt medlemskap i EG.

Överallt i det forna östblocket blev frågan om demokrati och marknads ekonomi aktuell. De västliga fackliga organisationerna sökte kontakter för att bygga upp oberoende demokratiska fack. För de nordiska organisationerna var det naturligt att koncentrera sig på Östersjöregionen, det vill säga Ryssland, Estland, Lettland, Litauen och Polen. Inom ramen för NFS beslutade man om en viss arbetsfördelning. TCO åtog sig i att i första hand stödjade utvecklingen i Lettland.

Via FFI medverkade TCO till en demokratisk utveckling i många andra forna östblocksländer.

I tecknet av de optimistiska stämningar som följde på murens fall och som präglade arbetet med genomförandet av den inre marknaden kunde det europeiska samarbetet fördjupas ytterligare, vilket markerades av att EG 1993 blev Europeiska unionen och att det europeiska parlamentet blev direktvalt. En gemensam valuta skulle införas så snart de nödvändiga betingelserna förelåg.

Förhandlingarna mellan EG och EFTA ledde 1994 till avtal om ett Europeiskt ekonomiskt samarbetsområde (EES). Finland, Norge, Sverige och Österrike önskade nå vidare till fullt medlemskap. Det var från början utsagt att en folkomröstning skulle få falla avgörande. Den genomfördes den 13 november samma år och resultatet blev att 52,3 procent röstade ja till svenskt medlemskap i EU.

TCO hade tagit mycket aktiv del i hela processen. 1993 års kongress gick i Europafrågan tecken med temat "Välj ditt Europa". TCO ställde upp krav gentemot regeringens förhandlare och följde hela tiden förhandlingarna. När allt var klart utvärderade styrelsen resultatet. Under processens gång genom-

fördes en studiekampanj som nådde cirka 100 000 personer. Inför folkomröstningen rekommenderade TCO varken ja eller nej. TCO:s ordförande Björn Rosengren konstaterade att frågan låg utanför det mandat TCO hade: ”Ett ja eller nej i folkomröstningen är kort sagt ett ställningstagande om Sveriges framtid som var och en har att göra i egenskap av medborgare.”

EU-medlemskap och Östersjösamarbete

Sveriges medlemskap i EU har lett till att EU-frågorna fått en allt större plats i TCO:s dagliga verksamhet eftersom det som beslutas inom EU i mycket stor utsträckning blir lagar och regler som berör alla svenskar. Genom medlemskapet i EU fick TCO möjlighet att nominera en person till en av Sveriges tolv platser i Europeiska ekonomiska och sociala kommittén (EESK). Denna boks författare innehade posten de första sex åren.

EU-medlemskapet ledde till ett ökat behov av samverkan på nationell nivå mellan de fackliga organisationerna. Detta bidrog till att de gamla motsättningarna mellan TCO och Saco vid denna tid kunde övervinnas. Viktigt var också att både TCO och Saco bytte högsta ledning åren före EU-inträdet. Inger Ohlsson arbetade som framgångsrikt aktivt för normaliserade relationer till Saco och Anders Milton hade inte samma politiskt motiverade reservationer mot den traditionella fackföreningsrörelsen som företrädaren Jörgen Ullenhag. Säkerligen bidrog också att Sacos nordiska systerorganisationer blivit medlemmar i denna rörelse. Saco är som nämnts sedan 1996 medlem i alla de internationella samverkansorgan som TCO och LO är med i och även medfinansierar av Brysselkontoret. Under Inger Ohlssons tid återupptogs också de nordiska tjänstemannakonferenserna.

Inger Ohlsson var som TCO-ordförande drivande i internationella frågor och på Europaplanet ledamot av Europafackets styrkommitté. När ett tillfälle bjöds att TCO kunde förvalta ett initiativ från tyska DGB om fackligt Östersjösamarbete var hon inte sen att ge sitt stöd. Ett avgörande steg togs vid ett möte på TCO-skolan Bergendal i oktober 1998 som leddes av undertecknad. En överenskommelse på tjänstemannanivå träffades som senare godkändes av alla berörda organisationer, och i samband med EFS:s kongress i Helsingfors sommaren 1999 kunde ett dokument om samarbete mellan de fackliga centralorganisationerna i Östersjöområdet undertecknas. En första gemensam konferens på ordförandenivå hölls i Riga i november samma år. Då bestämdes att namnet på det nya samarbetet skulle vara ”Baltic Sea Trade Union Network (BASTUN)” och att arbetsspråket skulle var engelska; senare har även ryska införts. NFS tillhandahöll sekretariatsresurser. Ordförandeskapet skulle rotera på samma sätt som mellan staterna i Östersjöstaternas råd.

NFS:s medlemsorganisationer från Östersjöländer inklusive Norge ingår i BASTUN. Från länderna på andra sidan Östersjön har allt fler centralorganisationer vunnit inträde. Nu ingår elva sådana från Tyskland, Ryssland, Estland, Lettland, Litauen och Polen. Sedan 2006 finns ett samarbete med ett oberoende fack i Vitryssland. Inför Estlands, Lettlands, Litauens och Polens inträde i EU värderade facken i dessa länder samarbetet med facken i tidigare EU-länder högt. Enligt nätverkets sekretariat har olika intressekonflikter mellan facken i låglöneländerna och höglöneländerna kunnat hanteras tack vare de kontakter som byggts upp i det fackliga Östersjösamarbetet. Gentemot politikerna i Östersjöstaternas råd har samarbetet inneburit en markering om facklig solidaritet.

Omfattande verksamhet

Inriktningen av TCO:s omfattande verksamhet inom ramen för det internationella fackliga samarbetet kan studeras på organisationens hemsida. På världsnivå syftar den till att ge möjlighet för löntagare att tillvarata sina intressen i demokratiska fackliga organisationer. Verksamheten har många olika inslag, från generellt normsättande på världsnivå genom ILO till konkreta projekt riktade till enskilda människor. Ett sätt att öka medvetenheten i Sverige om hur den globala konkurrensen sker på bekostnad av enskilda individer är att informera om kränkningar av fackliga rättigheter runt om i världen utifrån en lista som Internationella Fackliga Samorganisationen (IFS) årligen tar fram. Biståndsprojekt hanteras främst inom LO-TCO Bistånds nämnd som erhåller stöd från Sida. Sedan 1976 är det TCO:s internationella solidaritetsfond som är mottagare av frivilliga gåvor. Tack vare dessa har insatser bland annat kunnat göras för att bekämpa hiv/aids i södra Afrika och stöd kunnat ges fackligt aktiva kvinnor i Turkiet, ett land med vars tjänstemannaorganisationer TCO ett sedan länge haft ett väl etablerat samarbete.

TCO och LO bedriver också sedan början av 2000-talet internationellt utvecklingsarbete i samarbete med arbetsgivarsidan. Det sker inom ramen för Labour Market Dialogue (LMD) där Svenskt näringsliv är företrätt av Näringslivets internationella råd (NIR). Syftet är att bidra till att utveckla partsrelationer och förhandlingssystem i länder som tidigare saknat självständiga arbetsmarknadsparter. Det mest omfattande projektet genomförs i Ukraina, vilket speglar detta lands intresse av att bli medlem i EU.